

İstikrar Arayan Abhazya ve Türkiye ile İlişkiler

Bütün dünya yeni tip Koronavirüs hastalığıyla mücadele ederken 22 Mart 2020 tarihinde Abhazya Cumhuriyeti'nde erken cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. 240.000 nüfuslu ülkede seçimlere katılım oranı %71 olurken, üç aday arasındaki seçimleri kazanan ve Abhazya'nın beşinci cumhurbaşkanı seçilen isim Aslan Bjaniya oldu. Bjaniya ilk turda oyların %56'sını alırken, mevcut Başbakan Yardımcısı Adgur Ardzinba %35, eski İçişleri Bakanı Leonid Dzapşba ise %2'de kaldı.

Erken seçime giden süreç, 2019 yılında yapılan ve 2014'ten itibaren cumhurbaşkanı olan Raul Hacimba'nın tekrar kazandığı cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra başladı. Ağustos 2019'da düzenlenen seçimlerin ilk turunda adayların hiçbiri gerekli oy çoğunluğunu (%50+1) sağlayamayınca 8 Eylül'de yapılan ikinci turda Hacimba oyların %47'sini alarak ikinci defa cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturdu. Tek rakibi olan ve oyların %46'sını alan Alhas Kvintsiya ile arasındaki farkın yalnızca 1.000 oy olması, muhaliflerin seçim sonucuna itiraz etmesine sebep oldu. Yapılan protestolarda başkent Sohum'daki cumhurbaşkanlığı ve hükümet binalarının ele geçirilmesi üzerine de seçimler iptal edildi. Ancak işin ilginç tarafı 22 Mart'ta yapılan seçimlere bu kez ne Hacimba ne de Kvintsiya katıldı.

Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan ettiği 1990'ların başından günümüze kadar geçen sürede Abhazya'da erken seçimler de dâhil olmak üzere birçok siyasi değişim yaşandı. Aslan Bjaniya ülkedeki beşinci cumhurbaşkanı oldu. Ancak bu noktada 2020 seçimini öncekilerden farklı kılan birçok husus bulunduğunu da belirtmek gerekiyor.

Abhazya için sokak protestoları sonucu yaşanan iktidar değişimi yeni bir durum olmasa da Hacimba iktidarının düşmesi öncekilerden biraz farklı oldu. İktidar, haftalarca süren kitlesel ayaklanmalar sonucu değil, yaklaşık 200 kişiden oluşan küçük bir grubun cumhurbaşkanlığı binası önünde düzenlediği protestolar sonucu düştü. 2020 yılı başında yaşanan söz konusu protestonun merkezinde, 2014'ten bu yana Hacimba'ya karşı çıkan muhalif politikacılardan ziyade, Kasım 2019'da başkent Sohum'un tam merkezinde yaşanan bir çatışmada ölen bazı kişilerin akrabaları yer alıyordu. Nitekim bu gelişmeler sonucu ülkedeki iktidarın değişmesi "Akrabaların Devrimi" olarak adlandırıldı. Bu toplumsal hoşnutsuzluğu iyi kullanan Aslan Bjaniya'nın başında bulunduğu muhalefet de durumu kendi lehine çevirip "Akrabalar Devrimi"ne dâhil olarak mevcut iktidarı alaşağı etmeyi başardı.

Ülkedeki asayişin bozulması ve yaşanan bütün bu gelişmeler sadece iktidarın ve muhalefetin zafiyetini ortaya koymakla kalmadı, aynı zamanda kolluk kuvvetleri ve adli makamlar başta olmak üzere tüm devlet kurumlarının yetersizliğini de ortaya koymuş oldu. Üstelik tarafsız olması beklenen yargı erki, değişen sosyopolitik duruma uygun olarak kararlarını değiştirmekle suçlandı.

Dolayısıyla 22 Mart seçimlerini kazanan Aslan Bjaniya eğer önceki iktidarlardan farklı olarak ülkeyi uzun süre yönetmeyi planlıyorsa iktidar zayıflığını ortadan kaldırmak, hukukun üstünlüğünü sağlamak, organize suç ve yolsuzlukla mücadele etmek gibi bazı öncelikli ve önemli görevleri yerine getirmek zorunda. Bunların gerçekleşmesinin ön koşullarının başında ise güvenlik güçlerinin reformu geliyor. Birçok gözlemci Bjaniya'nın bu konuda başarısız olacağına kesin gözüyle bakıyor. Zira birbiriyle siyasi rakip durumundaki birçok ismin aynı hükümet çatısı altında görev yapmak zorunda kalması, yeni hükümetin reform çabalarını şimdiden baltalayacak gibi görünüyor.

Yeni yönetimin önünde duran diğer önemli görevin ise, iktidarın halk nezdindeki meşruiyetini arttırmak olduğu anlaşılıyor. Örneğin cumhurbaşkanının elinde toplanan yetkilerin devletin diğer kurumları arasında dağıtılması, ülkenin uzun dönemli tartışmalarından biri. Bu bağlamda ülkenin çoğunluğu; başkanlık sistemi ve parlamenter sistemin karışımı olan yarı başkanlık sisteminin Abhazya için en ideal yönetim biçimi olduğunu düşünüyor. Dolayısıyla yeni iktidarın bu konuda izleyeceği politika kendi geleceğini belirleyecek olsa da Abhazya'da "süper başkanlık" sisteminin varlığını bir süre daha koruyacağı kesin gibi görünüyor. Bu ise, ülkede yıllardır devam eden siyasi istikrarsızlığın devam edeceği anlamına geliyor.

22 Mart seçimleriyle birlikte Abhazya siyasetinde yeni bir kavram daha ortaya çıkmış görünüyor: "Nesiller arası güç mücadelesi". Son yıllarda ülke yönetiminde sürekli birbirini değiştiren siyasetçiler, genellikle 1980'lerde ve 1990'ların başında siyasete giren nesli temsil ediyor. Bununla birlikte, iyi bir eğitim geçmişine sahip olan yeni nesil siyasetçiler 2000'ler sonrası siyasete atılan ve ülkenin geleceğine dair

daha farklı düşüncelerle muhalefet yapmaya başlayan isimler.

Özet olarak, son seçimleri kazanan Aslan Bjaniya yönetimi önemli bir ikileme karşı karşıya. Buna göre Bjaniya ya Abhaz toplumunu bir arada tutacak ortak bir gündem oluşturarak söz konusu reformları başarılı bir şekilde hayata geçirecek ya da iktidarda kalmak için önceki yönetimlerin yaptığı gibi toplumsal bölünmeyi devam ettirecek. Bjaniya liderliğindeki yönetimin hangi yolu seçeceğini ise zaman gösterecek.

Rusya ile Türkiye Arasında Abhazya

Türkiye-Rusya ilişkileri, Abhazya'nın ekonomik ve politik düzenini doğrudan etkileyen en kritik faktörlerden biridir. Abhazya Cumhuriyeti, en önemli stratejik ortağı olan Rusya'nın çıkarlarını ve dünyadaki en büyük Abhaz diasporasının yaşadığı Türkiye ile olan kültürel ve ekonomik ilişkilerini dikkate alarak bir denge politikası yürütmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Türk-Rus ilişkileri ne kadar yakınlaşırsa Abhazya o kadar kazanmaktadır; ancak Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin stratejik ortaklıktan ziyade konjonktürel dalgalanmalara göre değişmesi ve iki taraf arasında çeşitli sorunlar (Kırım, Suriye, Dağlık Karabağ vb.) bulunması, Abhazya dış politikasını da zorlamaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'deki Kuzey Kafkasya diasporası, Abhazya'yı Türk-Rus ilişkilerinde önemli bir konuma yükseltebilecek bir unsurdur. Rusya, 1800'lerin ikinci yarısında Çarlık Rusya'sı tarafından ana vatanlarından Osmanlı'ya sürgün edilen ve 20. yüzyılda Türkiye'nin toplumsal hayatının önemli bir unsuru hâline gelen Kafkas diasporasıyla diyalog kurmakta bazı zorluklar yaşamaktadır. Bunun farkında olan Abhaz yönetimi, Rusya ile Kafkas diasporası arasındaki söz konusu boşluğu doldurarak Türk-Rus ilişkilerinde önemli bir konum elde etmeye çalışmaktadır.

1990'ların başında SSCB'nin çöküşü ve buna müteakip başlayan Gürcü-Abhaz savaşı, Türkiye'deki Abhaz diasporasının millî uyanışını da beraberinde getirmiştir. Diasporada başlayan bu hareketlilik, Türkiye'yi öncelikle kendi devlet çıkarlarını takip ederek Gürcü-Abhaz sorununa yönelik bir politika geliştirmeye zorlamıştır.

Bu çerçevede, baştan beri Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunan Türkiye, o dönem Rusya başta olmak üzere daha kimse tarafından tanınmayan Abhazya Cumhuriyeti ile ekonomik bağlar geliştirmeye başlamıştır. 1990'lar boyunca ve 2000'lerin başında Rusya'nın takip ettiği kararsız politika ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımaması, Abhazya'yı da Türkiye ile sıkı ekonomik ilişkiler kurmaya itmiştir. Nitekim 2008'e kadar geçen süreçte Abhazya bütçesinin %30'u Türkiye ile olan ticaretten kazandığı paradan oluşuyordu; ancak 2008'de Rusya ile Gürcistan arasında yaşanan "Beş Gün" savaşı ve daha sonra Moskova'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıması, güç dengesini Türkiye aleyhine değiştirmiştir. Çünkü Abhazya gibi bağımsızlığını kazanmaya çalışan ülkeler için askerî destek, ekonomik ilişkilerden daha önemlidir.

Günümüzde Abhazya'nın en büyük ticari ortağı Rusya'dır. 2019 yılında Abhazya'nın dış ticaret cirosu 337 milyon dolar iken Rusya'nın bundaki payı %70'tir. Bununla birlikte, Rusya ve Abhazya arasındaki ticari ilişkilerde büyük bir dengesizlik söz konusudur. Bir yıl içinde Rusya'dan 175 milyon dolarlık mal ithal eden Abhazya, buna karşın yalnızca 58 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirebilmiştir.

Abhazya'nın en büyük ikinci ticari ortağı olan Türkiye'nin 2019 yılında Abhazya'nın dış ticaret cirosundaki payı %8'dir. Bu rakam Rusya ile karşılaştırılamayacak kadar azdır; ancak yine de iki taraf arasındaki ticari ilişkiler bir önceki yıla göre %62 artış göstererek 17 milyon dolara ulaşmıştır. Anlaşılan o ki, 2008'de yaşanan savaş ve ardından bölgede (Abhazya ve Güney Osetya) askerî üs kurmasından sonra Rusya, Abhazya'nın en büyük stratejik ortağı hâline gelmiş ve Türkiye'nin buradaki rolü hızlı bir şekilde düşüş göstermiştir. Sahadaki bütün bu gelişmelere karşın Ankara'nın elinde bu durumu kendi lehine çevirebilecek büyük bir potansiyel hâlâ vardır. İki ülke arasında şimdiye kadar var olan ilişkilere öncülük eden Türkiye'deki Kafkas diasporası gelecekte de bu rolü oynamaya hazır görünmektedir. Ancak bu konuda bir strateji geliştirilirken "ütopik" düşüncelerden kaçınmak ve aynı zamanda bölgedeki realiteyi göz ardı etmeden hareket etmek önem arz etmektedir. Örneğin, Kasım 2019'da Türkiye'yi ziyaret eden Abhazya Ekonomi Bakanı Adgur Ardızınba başkanlığındaki heyet ile görüşen Vatan Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek, Karadeniz ve Akdeniz ülkeleri arasındaki dostluğun önemini vurgulayarak bu dostluğun geliştirilmesi için Abhazya Cumhurbaşkanı'na iletilmek üzere dört maddelik "Karadeniz-Akdeniz Dostluk Planı" teklifini iletmıştır. Bu plana göre: 1) Türkiye Cumhuriyeti Abhazya Devleti'ni tanıyacak, 2) Rusya ve

Abhazya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanıyacak, 3) Türkiye ve KKTC, Kırım'ın Rusya toprağı olduğunu kabul edecek, 4) Rusya ve Abhazya Karabağ'daki Ermeni işgaline son verilmesi için ağırlıklarını koyacak.

Bu teklifin üzerinden uzun zaman geçmeden Aralık 2019'da, dönemin Abhazya Cumhurbaşkanı Raul Hacimba'yı ziyaret eden Perinçek, Türkiye'nin Abhazya'yı tanıyacağı yönünde birtakım beyanlarda bulunmuştur. Ancak bu tür planların gerçekleşmesini engelleyen birçok faktör vardır. Öncelikle Abhazya'yı Rusya tarafından işgal edilmiş kendi toprağı olarak gören ve aynı zamanda Türkiye ile Azerbaycan arasında köprü konumundaki Gürcistan buna karşı çıkmaktadır. İkincisi, Rusya, KKTC'yi tanıyarak Rum kesimi ile olan ilişkilerini bozmayı göze almayacaktır. Üçüncüsü, Türkiye'den Kırım'ı Rusya'nın toprağı olarak tanımasını beklemek yüz binlerce Tatarı incitecek ütopyk bir düşüncedir. Aynı şekilde, Rusya ve Abhazya'nın Dağlık Karabağ'ı Azerbaycan toprağı olarak tanımasını ümit etmek de bölgedeki gerçeklerin çok uzağındadır. Resmî rakamlara göre 240.000 olan Abhazya nüfusunun %17'si Ermenilerden oluşmaktadır. Ancak bölge uzmanları, Abhazların artan göçüne ve Ermenilerdeki yüksek doğum oranına bağlı olarak kısa vadede Ermenilerin Abhazya'nın en büyük etnik grubu hâline gelebileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda, şimdiye kadar ticaret sektöründe güçlü olan Ermeni kesimin devlet kurumlarındaki etkisi gittikçe artmaktadır. Tüm bunlar, önümüzdeki dönemde Türkiye'nin işinin biraz daha zorlaşacağı şeklinde de yorumlanabilir.

Sonuç olarak, günümüzdeki Türk-Abhaz ilişkileri her ne kadar Rus-Abhaz iş birliğiyle kıyaslanamayacak kadar düşük seviyede seyretse de bu durumu düzeltmek için Türkiye'nin elinde önemli bir potansiyel vardır. Ancak unutulmamalıdır ki eğer Türkiye Kafkasya'da söz sahibi olmak istiyorsa Abhazya ile ekonomik ilişkiler dışında siyasi bağlar da kurmak zorundadır.